

ків існування шахти. Для таких підприємств держава може взяти на себе зобов'язання з виплати відсотків по кредитах на реалізацію інвестиційних та інноваційних проектів.

Антикризове фінансове управління на рівні підприємств необхідно скеровувати на дослідження чинників негативного впливу на результати їхньої діяльності та визначення способів його зменшення. Враховуючи залежність між продуктивністю вугледобувних підприємств та їх фондооснащенням, варто відзначити потребу в розробленні інвестиційних проектів, реалізація яких дасть змогу запровадити інновації та підвищити рівень фондовіддачі.

Одним із ключових механізмів антикризового управління фінансами вугільної промисловості має бути вдосконалення управління витратами. Залежно від індивідуальних особливостей кожного підприємства зниженню витрат виробництва можуть сприяти заходи стосовно зменшення енергомісткості виробництва та здійснення повторного використання матеріалів.

Управління витратами на підприємстві має бути системним, спрямованим на підвищення конкурентних переваг та забезпечення адекватності реагування відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища [6, с. 124].

При реалізації системи антикризових фінансових заходів на рівні вугледобувних підприємств необхідно опиратись на реінжиніринг бізнес-процесів, тобто передбачати організацію структури підприємства навколо горизонтальних процесів, що дасть змогу підвищити ефективність вугледобувної діяльності на кожному з етапів її провадження. Залучення фінансових менеджерів ззовні на умовах аутсорсингу дасть змогу неупереджено оцінити ситуацію, що склалась, та оптимізувати процес прийняття управлінських рішень стосовно подальших фінансово-стабілізаційних заходів.

Висновки. Запорукою ефективності системи антикризового фінансового менеджменту на підприємствах вугледобувної галузі України має бути дворівневість її формування. Державну політику треба спрямувати на залучення приватного капіталу для технічного переоснащення вугледобувних підприємств, їх реконструкції та нового будівництва. Організаційно-економічні відносини між державою та підприємствами вугільної галузі економіки України потрібно будувати з орієнтацією на формування конкурентного ринкового середовища шляхом вільного ціноутворення підприємств. Самі ж підприємства мають зосередити свою увагу на інноваційних формах реалізації бізнес-процесів та розробленні привабливих для інвесторів проектів.

Література

1. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 14.05.92 р., № 2344-ХП. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Сайт національного ін-ту стратегічних досліджень при президентові України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.niss.gov.ua>
3. Інформаційно-аналітичний звіт про розвиток вугільної промисловості України за січень-грудень 2013 року : матер. Міністерства вугільної промисловості України, 2013. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.mvp.gov>.
4. Амоша О.І. Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України : наук. доп. / О.І. Амоша, Л.Л. Стариченко, Д.Ю. Череватський; НАН України, Ін-т економіки промисловості. – Донецьк, 2013. – 44 с.

5. Бланк И.А. Антикризисное финансовое управление предприятием / И.А. Бланк. – К. : Изд-во "Эльга", "Ника-Центр", 2008. – 672 с.
6. Партин Г.О. Фінансовий менеджмент : навч. посібн. / Г.О. Партин, Н.Є. Селюченко. – Львів : Вид-во НУ "Львівська політехніка", 2011. – 332 с.
7. Саллі В.І. Теоретичні аспекти управління витратами підприємств вугільної галузі / В.І. Саллі, Д.О. Петренко, С.П. Олійник // Економічний вісник Національного гірничого університету : зб. наук. праць. – 2009. – № 2. – С. 13-20.
8. Терещенко О.О. Антикризове фінансове управління на підприємстві : навч. посібн. / О.О. Терещенко. – К. : Вид-во КНЕУ, 2004. – 560 с.
9. Трифонова О.В. Стійке функціонування вугільних шахт у складі вертикально інтегрованих компаній / О.В. Трифонова // Держава та регіони : зб. наук. праць. – Сер.: Економіка та підприємство. – 2012. – № 5 (68). – С. 172-177.
10. Jerzy Malara. Restrukturyzacja czy likwidacja polskiego przemyslu węglowego? / Malara Jerzy // Czasopismo techniczne. – Kraków, 2009. – S. 123-129.
11. Програма підтримки вугільного сектору. Каталог прикладів міжнародного досвіду // Програма TASIC. – К. : Вид-во "Либідь", 2010. – С. 120-126.

Партин Г.О., Красильчук М.Я. Предпосылки формирования системы антикризисного финансового управления на угледобывающих предприятиях Украины

Проанализирована динамика основных показателей, характеризующих результаты деятельности угледобывающих предприятий частного и государственного секторов Украины за последние три года. Исследованы основные проблемы угледобывающей промышленности, которые мешают ее развитию и вызвали кризисное состояние отрасли. Определены предпосылки для формирования эффективной системы антикризисного управления финансами угледобывающих предприятий. Предложен двухуровневый комплекс мероприятий антикризисного финансового управления на угледобывающих предприятиях Украины, которые следует реализовать на уровне государства и предприятий.

Ключевые слова: антикризисное финансовое управление, государственная политика, механизмы управления расходами, себестоимость угольной продукции, частный капитал.

Partyn G.O., Krasilchuk M. Ya. Some Prerequisites for Formation of Anticrisis Financial Management of Coal Mining Enterprises in Ukraine

The dynamics of the main parameters that characterize the performance of coal mining enterprises of the private and public sectors in Ukraine over last three years is analysed. The basic problem of the coal mining industry that hinders its development and led to a crisis situation in the industry is investigated. Some preconditions for the formation of an effective system of financial anticrisis management of coal mines are defined. Two-level complex of anticrisis measures of financial management at the coal mines of Ukraine, which should be implemented at the state level and at the enterprise level, is proposed.

Key words: anticrisis financial management, state policy, cost management mechanism, coal cost, private capital.

УДК 338.242

*Доц. І.В. Петлін, канд. екон. наук –
Львівська філія Європейського університету*

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ЗБІЛЬШЕННЯ (НАКОПИЧЕННЯ) ЗАЛИШКІВ КОШТІВ НА ЄДИНОМУ КАЗНАЧЕЙСЬКОМУ РАХУНКУ

Розглянуто недоліки різних систем касового виконання бюджетів. Аргументовано, що казначейська система виконання бюджетів є найбільш ефективною, але потребує детальнішого аналізу та вдосконалення з урахуванням досвіду існуючих систем у розвинених країнах світу. Визначено, що передумовою ефективного контролю за бюджетними коштами є їх концентрація на єдиному казначейському рахунку. Проаналізо-

вано залишки коштів на єдиному казначейському рахунку та виявлено причини їх збільшення. Запропоновано заходи управління касовими залишками єдиного казначейського рахунку.

Ключові слова: казначейська система виконання бюджетів, єдиний казначейський рахунок, управління касовими залишками.

Постановка проблеми. Зважаючи на те, що Україна лише з 2001 р. перейшла на казначейську систему касового виконання бюджету за доходами, вивчення проблемних сторін у цій сфері, загроз та методів управління ними є мало-вивченим. В умовах постійного зростання державних витрат, збільшення їх частки у валовому внутрішньому продукті особливої уваги заслуговує питання ролі фінансових інститутів, які б могли забезпечити раціональний розподіл державних фінансів. Світовий досвід свідчить, що найефективнішим є використання бюджетних коштів шляхом створення нової фінансової структури з налагодженим механізмом касового виконання державного бюджету у вигляді казначейства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання діяльності органів Казначейства України у частині управління грошовими потоками бюджетів усіх рівнів досліджували такі вітчизняні науковці, як О. Батура [1], С.Л. Лондар [2], К.М. Павлюк [3], С.Я. Кондратюк [4], Е. Курганська [5], П. Шуляк [6], О.О. Чечуліна [7], а також іноземні дослідники Т. Тер-Минасян, П. Паренте і П. Мартинес-Мендес (Ter-Minassian, Parente & Martinez-Mendez, 1995) [8].

Постановка завдання. Метою дослідження є виявлення чинників збільшення залишків коштів на єдиному казначейському рахунку та обґрунтування заходів стосовно управління ними.

Виклад основного матеріалу дослідження. З усіх відомих систем касового виконання бюджетів за роки незалежності в Україні використовувалися всі: банківська система – 1991-1998 рр., змішана – 1998-2001 рр. та казначейська – з 2001 р. Недоліки кожної з систем виконання бюджету продемонстровано на рис. 1. Казначейська система виконання бюджетів серед усіх згаданих вище є найбільш ефективною, оскільки дає змогу підвищити ефективність використання бюджетних коштів шляхом їх акумулювання на єдиному казначейському, а також забезпечити прозорість платіжної системи. Наявність недоліків казначейської системи виконання бюджетів свідчить про необхідність її подальшого удосконалення.

Таким чином, сучасна система казначейського обслуговування державного бюджету України потребує детальнішого аналізу та вдосконалення з урахуванням досвіду існуючих систем у розвинених країнах світу. Необхідність удосконалення функціонування казначейської системи обслуговування державного бюджету країни необхідно, на нашу думку, насамперед, для зменшення податкового тиску та зняття необґрунтованих обмежень фінансово-господарської діяльності бюджетних установ. Останні за своїм призначенням повинні забезпечувати не стільки поповнення доходної частини бюджету країни, скільки, передусім, виконувати ті соціальні функції, які на них покладені і які фінансуються державою.

На сучасному етапі існують певні проблеми в розвитку Державного казначейства країни. Насамперед, не в повному обсязі реалізується виконання однієї з найважливіших функцій у життєдіяльності держави – функції оперативного

го управління доходами і видатками державного бюджету, в межах розподілу доходів і видатків державного бюджету.

НЕДОЛІКИ РІЗНИХ СИСТЕМ КАСОВОГО ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ		
<p>Банківська</p> <p>1) невідповідність дворівневій банківській системі України, яка почала формуватися наприкінці 80-их рр.; 2) зосередженість на питаннях організації грошово-кредитного обігу, наслідком чого є послабленість діяльності у сфері виконання бюджету; 3) зосередженість бюджетних коштів у недержавних банківських установах, для яких виконання бюджету не було пріоритетним; 4) послаблення обліку бюджетних коштів; 5) кошти на здійснення запланованих витрат виділялись незалежно від їх мобілізації у бюджеті</p>	<p>Змішана</p> <p>1) зниження оперативності в управлінні бюджетними коштами через те, що кошти концентрувалися на централізованому рахунку Міністерства фінансів, проходячи довгий шлях по вертикалі та зворотній шлях на рахунки розпорядників бюджетних коштів; 2) зниження маневреності фінансовими ресурсами; 3) неможливість оперативно отримувати інформацію про видатки та оперативно перерахувати кошти за призначенням (ефективно контролювати рух бюджетних коштів); 4) недостовірність звітності про касове виконання державного бюджету; 5) неможливість використовувати механізм попереднього контролю за витратами бюджетних коштів через відкриття бюджетними установами декількох поточних рахунків з держбюджету та позабюджетних коштів; 6) виникнення постійних затримок у зарахуванні податків і зборів на бюджетні рахунки, тому що державні кошти стали кредитним ресурсом для банківських установ; 7) зростання термінів проходження коштів до кінцевих отримувачів</p>	<p>Казначейська</p> <p>1) громіздкий документообіг, що призводить до несвочасності відображення оперативної інформації у звітності; 2) можливість дублювання інформаційних потоків; 3) недостатній контроль за цільовим використанням бюджетних коштів</p>

Рис. 1. Структура недоліків різних систем касового виконання Державного бюджету (авторська розробка)

Тому, передумовою ефективного контролю за бюджетними коштами є їх концентрація на єдиному банківському рахунку. Основним інструментом державного казначейства України є єдиний казначейський рахунок (ЄКР), що забезпечує реалізацію функцій управління потоками бюджетних коштів через їх консолідацію на єдиному рахунку. ЄКР – це рахунок, відкритий державному казначейству України в Національному банку для обліку коштів та здійснення розрахунків у системі електронних міжбанківських переказів НБУ [9, с. 239]. ЄКР консолідує кошти державного та місцевих бюджетів, фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування, коштів інших клієнтів, обслуговування яких здійснюється органами Державного казначейства України та регламентується законодавством. Функціонування ЄКР забезпечує:

- казначейське обслуговування бюджетних коштів;
- зарахування податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших надходжень, передбачених законодавством, до державного та місцевих бюджетів;
- швидку мобілізацію коштів, які протягом дня надходять на рахунки, відкриті в ор-

ганах Державного казначейства України, та використання їх для проведення бюджетних видатків і здійснення інших операцій, що не суперечать законодавству;

- отримання в режимі реального часу інформації про обсяг коштів на ЄКР;
- прискорення розрахунків за коштами, що обліковуються на ЄКР;
- оптимальні можливості для прийняття представниками законодавчої та виконавчої влади оперативних рішень щодо забезпечення виконання бюджетів, ефективного управління державним боргом;
- розміщення на конкурсних засадах та/або шляхом проведення аукціонів тимчасово вільних коштів ЄКР на депозитах або шляхом придбання державних цінних паперів з подальшим поверненням таких коштів до кінця поточного бюджетного періоду;
- залучення на поворотній основі коштів ЄКР для покриття тимчасових касових розривів місцевих бюджетів, Пенсійного фонду України та для надання середньострокових позик місцевим бюджетам [10].

Суть ризику збільшення залишків коштів на ЄКР полягає в тому, що розпорядники бюджетних коштів несвоєчасно отримують кошти, а відтак не можуть нормально функціонувати та якісно виконувати завдання, які покладаються на них. Дослідження ЄКР дозволило встановити чинники впливу на структуру його залишків:

- стан виконання доходів і видатків бюджетів;
- дефіцит бюджетів;
- частка доходів і видатків державного і місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України;
- зміни оборотів внутрішніх запозичень;
- надходження коштів від приватизації державного майна;
- операції із закупівлі іноземної валюти з метою погашення зобов'язань за зовнішніми борговими зобов'язаннями держави;
- розміщення коштів державного і місцевих бюджетів на депозитах або придбання цінних паперів;
- надання позик Пенсійному фонду України та їх повернення.

Сьогодні утвердилася тенденція до збільшення залишків бюджетних коштів в установах банків, які не використовуються бюджетними установами та організаціями, що фінансуються з бюджету (табл.).

Табл. Вхідне сальдо ЄКР у 2003-2014 рр. (станом на початок місяця), млн грн

Показник	Рік										
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
січень	452	2 205	4 950	17 015	9 084	4 378	7 715	1 055	2 724	2 062	458
лютий	1 811	4 005	6 750	19 480	11 220	10 015	7 946	1 835	6 036	4 255	4 047
березень	1 637	5 433	6 957	19 357	13 834	14 141	5 988	1 334	7 755	4 703	2 773
квітень	903	5 652	6 866	16 323	14 865	15 571	5 453	5 412	6 158	5 726	3 579
травень	740	4 749	5 342	15 053	14 539	12 361	3 363	6 312	9 441	5 640	3 766
червень	1 180	5 573	7 685	16 415	16 557	18 085	4 966	5 478	17 182	7 878	4 108
липень	594	9 651	5 549	13 767	13 680	14 376	4 134	7 352	7 797	5 632	3 754
серпень	341	13 194	7 797	13 338	15 508	14 212	2 583	8 713	8 180	3 644	3 925
вересень	752	15 242	10 270	16 121	17 121	19 165	6 576	13 806	11 053	6 608	3 990
жовтень	2 508	12 883	8 267	15 091	13 217	15 857	3 544	8 751	6 307	2 311	4 073
листопад	3 092	9 603	7 148	13 840	13 340	11 430	3 311	5 749	5 332	1 762	410
грудень	4 475	8 703	27 350	15 149	15 229	16 995	3 291	10 926	6 217	8 834	1 197

*Джерело [11]

Висновок про це можна зробити і за підсумками аналізу вхідного сальдо ЄКР у 2003-2013 рр., (станом на початок місяця) за даними Державної казначейської служби України, оскільки станом на початок 2013 р. залишок коштів на ЄКР становив лише 0,5 млрд грн, на початок 2012 р. – 2,1 млрд грн, 2010 р. – 1,0 млрд грн, тоді як на початок 2009 р. він становив 7,7 млрд грн, 2008 р. – 4,4 млрд грн, 2007 р. – 9,1 млрд грн, 2006 р. – 17,0 млрд грн, 2005 р. – 4,9 млрд грн, 2004 р. – 2,2 млрд грн, 2003 р. – 0,4 млрд грн.

Такий стан справ пояснюють тим, що з вини головних розпорядників коштів державного бюджету значні суми безпідставно затримуються на рахунках Державного казначейства через несвоєчасний їх розподіл, відсутність належно оформленої кошторисної документації, угод на поставку матеріальних цінностей, обладнання тощо та недосконалість системи видатків державного бюджету.

Отже, у зв'язку зі зазначеним, можна говорити про те, що місцеві органи влади та органи місцевого самоврядування позбавлені можливості розпоряджатися власними коштами для здійснення видатків на житлово-комунальне господарство, благоустрій, капітальний ремонт, забезпечення поточної роботи бюджетних установ та соціальної інфраструктури, дорожнє господарство, закупівлю товарів та послуг для забезпечення життєдіяльності громад, вжиття заходів, передбачених у місцевих програмах тощо.

З таблиці бачимо поступове зменшення залишків на ЄКР на початок місяця протягом 2004-2013 рр. Основна частина залишків коливається від 2 млрд грн до 10 млрд грн, що становить від 1 до 2,5 % середнього номінального ВВП за ці роки. Не відповідають загальній тенденції лише 2009-2010 рр., що можна пояснити економічною кризою, що призвела до зменшення податкових надходжень. Варто проаналізувати середньорічні залишки на ЄКР протягом 2003-2013 рр. (рис. 2).

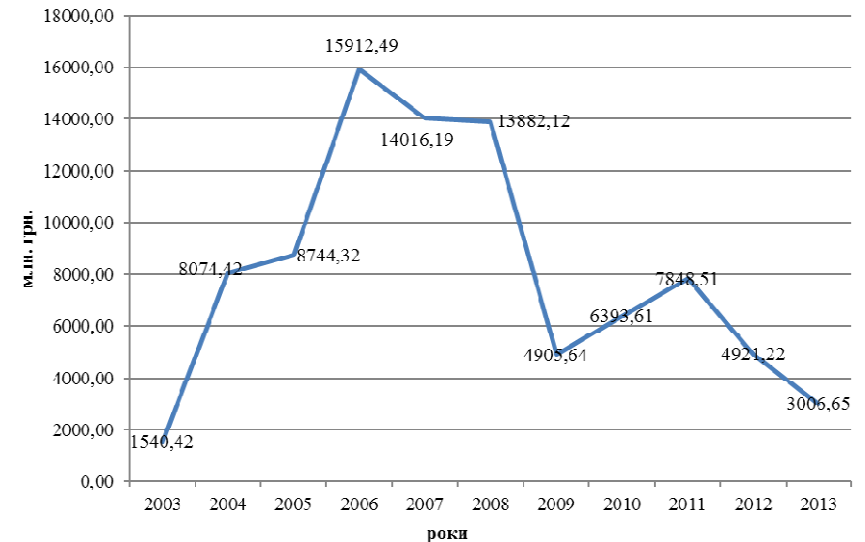

Рис. 2. Середньорічні залишки коштів на ЄКР, млн грн [11]

З рис. 2 видно, що локальні підйоми величини грошових коштів на ЄКР відбулися з 2006 по 2008 рр. Це свідчить про затримку розподілення коштів, та їх надмірне накопичення на ЄКР. З 2009 по 2013 рр. залишки коштів є значно менші від попередніх років. Це є свідченням тяжкого стану економіки та слабкого наповнення бюджету. З метою покращення управління бюджетними коштами дку здійснює управління ЄКР (рис. 3).

Рис. 3. Система управління вільними касовими залишками ЄКР [12, с. 159]

Висновки. Підвищення ефективності системи управління вільними залишками коштів ЄКР можливе через подальше вдосконалення касового виконання бюджетів. До першочергових заходів варто віднести: внесення змін до законодавчих актів у частині управління залишками коштів на ЄКР; підвищення якості прогнозування щоденного руху грошових коштів та залишків на ЄКР; скорочення розривів у часі і розмірах надходжень і витрат коштів; підвищення контролю за цільовим використанням бюджетних коштів; використання зарубіжного досвіду управління вільними залишками коштів ЄКР тощо. Використання запропонованих заходів сприятиме поліпшенню фінансового стану держави через надходження додаткових коштів до державного бюджету, скорочення розривів у часі і розмірах надходжень і витрат коштів та підвищення ефективності використання бюджетних коштів.

Література

1. Батура О. Державне казначейство України: місце та роль у виконанні бюджету / О. Батура // Фінанси України : журнал. – 2003. – № 11. – С. 3-10.
2. Лондар С.Л. Методологічні основи управління фінансовими активами єдиного казначейського рахунку в Україні / С.Л. Лондар, В.Й. Башко // Фінанси України : журнал. – 2008. – № 12. – С. 53-65.
3. Павлюк К.М. Розвиток казначейської системи виконання державного бюджету / К.М. Павлюк // Фінанси України : журнал. – 2006. – № 2. – С. 78-90.
4. Кондратюк С.Я. Послуги Державного казначейства: сутність і тенденції розвитку / С.Я. Кондратюк // Фінанси України : журнал. – 2005. – № 1. – С. 16-24.
5. Курганська Е.І. Аналіз дослідження залишків на єдиному казначейському рахунку // Е.І. Курганська, В.Г. Баранова // Вестник Международного Славянского университета. – Сер.: "Економічні науки". – Харків : Вид-во Слов'янського ДУ. – 2012. – Т. XV, № 2. – С. 125-131.
6. Шуляк П. Казначейство як система виконання бюджету України / П. Шуляк // Економіка. Право. – 2004. – № 3. – С. 15-20.
7. Чечуліна О.О. Контроль бюджетних повноважень при виконанні бюджетів / О.О. Чечуліна // Фінанси України : журнал. – 2007. – № 6. – С. 64-68.
8. Ter-Minassian T. Setting up a Treasury in Economies in Transition / Teresa Ter-Minassian, Pedro P. Parente, and Pedro Martinez-Mendez. – IMF, 1995. – 63 p.
9. Юрій С.І. Казначейська система : підручник. – Вид. 2-ге, [перероб. та доп.] / С.І. Юрій, В.І. Стоян, О.С. Даневич. – Тернопіль : Вид-во "Карт-бланш", 2006. – 818 с.
10. Про затвердження Положення про єдиний казначейський рахунок // Наказ Державного казначейства України: за станом на від 26.06.2002 р., № 122. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0594-02>.
11. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.treasury.gov.ua> Офіційний веб-портал Державного казначейства України.
12. Попов І.В. Управління єдиним казначейським рахунком в контексті забезпечення стабільності фінансової системи України / І.В. Попов // Вісник дніпропетровського університету : зб. наук. праць. – Сер.: "Економіка". – 2011. – Вип. 5(3). – С. 154-160.

Петлін І.В. Управление риском увеличения (накопления) остатков средств на едином казначейском счете

Рассмотрены недостатки различных систем кассового исполнения бюджетов. Аргументировано, что казначейская система исполнения бюджетов является наиболее эффективной, но требует более детального анализа и совершенствования с учетом опыта существующих систем в развитых странах мира. Определено, что предпосылкой эффективного контроля за бюджетными средствами является их концентрация на едином казначейском счете. Проанализированы остатки средств на едином казначейском счете и выявлены причины их увеличения. Предложены меры управления кассовыми остатками единого казначейского счета.

Ключевые слова: казначейская система исполнения бюджетов, единый казначейский счет, управление кассовыми остатками.

Petlin I.V. Managing Risk Increase (Accumulation) Balances on a Single Treasury Account

Some disadvantages of different systems of budget cash execution are considered. The Treasury budget execution system is argued to be the most efficient one, but requires a more detailed analysis and improvement based on the experience of existing systems in the developed world. The precondition of effective control over budget funds is determined to be their concentration on a single treasury account. The balances on a single treasury account are analyzed and the reasons for their increase are discovered. The measures of cash balances of the single treasury account management are proposed.

Key words: Treasury budget execution system, single treasury account, cash balances management, risk.